

Шифр «Життя»

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ЕВОЛЮЦІЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТАПІВ ЙОГО ГЕНЕЗИСУ	4
2. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ І ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	8
3. СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ І ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ РОЗВИТКУ	19
ВИСНОВКИ.....	26

ВСТУП

Особливо яскраво проблеми забезпечення якості життя проявилися в соціально-економічних системах перехідного типу, до якого відноситься і Україна. Перехід країни до ринкових умов господарювання супроводжується кризою в економічній, соціальній, фінансовій, екологічній сферах. Базовою конструкцією системно-трансформаційної кризи в Україні стала криза державного управління. Подальший розвиток соціально-економічних систем визначає необхідність формування принципово нової моделі публічного управління, що базується на тріаді "економічна стійкість – екологічна стійкість - соціальна стійкість », основна стратегічна мета якої – забезпечення достойної якості життя на основі розвитку людського капіталу.

Термін «якість життя» отримав широке розповсюдження в країнах з розвинутою ринковою економікою і розглядається як критерій рішення економічних, соціальних та інших проблем, хоча розуміння його сутності і змісту до сих пор залишається гостро дискусійним. Поширення поняття «якість життя» в Україні викликало великий інтерес у громадських і наукових колах, проте запропоновані підходи та методики не носили комплексного характеру і, на жаль, не були затребувані, в тому числі, через нерозвиненість органів та інститутів публічного управління. Крім того саме поняття «публічне керування» не мало і до сих пір не має однозначно трактування.

Окреслені проблеми зумовили необхідність розвитку методологічних, теоретичних і методичних підходів до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя на міждисциплінарній основі і обґрунтування механізмів управління процесами формування, накопичення та використання людського капіталу як основного ендогенного джерела стійкого розвитку соціально-економічних систем і головного чинника забезпечення якості життя, що і зумовило актуальність обраної теми дослідження.

1. ЕВОЛЮЦІЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТАПІВ ЙОГО ГЕНЕЗИСУ

Дослідницькі позиції вчених щодо суті «публічного управління» не знаходять уніфікованого тлумачення і єдності поглядів на цей рахунок. Одні, визначають публічне управління як вплив суб'єкта, наділеного публічною владою, на об'єкт в цілях будь-яких суспільних інтересів [1, С. 9]. Інші, – як нормотворчу, розпорядчу, контрольну, організаційну та іншу діяльність, здійснювану на основі встановлених норм, правил і процедур [2, с. 41]. Треті, – як управління суспільством разом з товариством [4, С. 30].

Розглянемо еволюцію публічного управління з традиційним виокремленням етапів, кожен з яких, так чи інакше, пов'язаний з пошуком нових моделей демократії, посиленням амбівалентних процесів, формуванням потреб у нових моделях, принципах публічного характеру управління і механізмів вирішення суспільно значущих проблем.

Перший етап (з 1880 р. по 1920 р.) – публічне адміністрування.

Тривалість першого етапу дослідження публічного управління становить 40 років. Найбільш значущими представниками цього етапу є В. Вільсон, М. Вебер, А. Файоль, та ін. Публічне управління як окремий науковий та освітній напрям вперше було досліджено В. Вільсоном. У своїх наукових дослідженнях він наполягав на тому, що між політичною наукою та наукою державного управління існують відмінності, незважаючи на те, що друга являє собою напрям першої. Так, В. Вільсон зазначав, що мета адміністративної науки зводиться до визначення конкретної діяльності уряду, та комплексу дій здійснення даної діяльності ефективно і з найменшими витратами. До основних принципів публічного управління він відносив: розділення політичних і адміністративних питань; порівняльний аналіз політичних і бізнес-організацій; підвищення ефективності державної служби шляхом впровадження практик

ділового адміністрування в роботу державних органів [26, р. 21].

Механізм публічного управління влаштований таким чином, що слово будь-якого з тих, хто наділений компетенцією та компетентністю, повноваженнями і відповідальністю, незалежно від того, є він міністром, мером або молодшим спеціалістом канцелярії, володіє силою істинності процедури, встановлює універсальну, загальну публічну істину [26, р. 22]. Тому слово, втілене у «думці», має залишатися основним і переважним інструментом публічного управління, в якому поєднуються політичне і управлінське вимірювання і проявляється їх соціальна значимість.

Аналіз першого етапу розвитку публічного управління, показав, що в його основі лежить дослідження протиріччя «політика / управління», аналіз якого дозволив виявити взаємозалежність розвитку політики і управління.

Другий етап (з 1920 по 1950 р.) – теорія управління, що регулює економічні відносини в просторі «прикордонних» контактів приватного і державного секторів. Тривалість другого етапу дослідження публічного управління становить 30 років. До представників цього етапу слід віднести Р. Саймона, Д. Уалдо, М. Фоллет, Е. Мейо, А. Маслоу та ін.

Р. Саймон у дослідженні «Адміністративна поведінка» розробив концепцію «обмеженої раціональності» та відповідну їй «задовольняє» модель прийняття управлінських рішень [22, р. 41].

Д. Уалдо в роботі «Адміністративна держава» акцентував увагу на тому, що ідея поділу політики й управління прийшла в протиріччя з сучасним станом справ, при цьому підвищився вплив уряду на процес формування політичного курсу і законотворчу ініціативу, а також розширилася сфера його компетенції. У зв'язку з цим твердження, що політика й управління – це окремі й автономні структури чи процеси, очевидно, помилкове» [25, р. 52].

Крім того слід зазначити, що в рамках даного етапу отримала розвиток «школа людських відносин», основними представниками якої є М Фоллет, Е. Мейо, А. Маслоу. Дані вчені акцентували свою увагу на поведінці працюючих індивідів в організації.

На даному етапі була сформульована загальна теорія управління, яка існує в межах взаємодії приватного і державного секторів, досліджувалися принципи державного управління підприємством.

Третій етап (з 1950 по 1990 р.) – публічна політика та менеджмент. В рамках даного етапу розвитку теорії публічного управління найбільший інтерес представляють роботи П. Окойна, Ф. Томпсона, Д. Трумена, К. Худа та ін. В основі їх робіт лежить поведінковий підхід до державного адміністрування.

Д. Трумен у роботі «Управлінський процес» визначає держава як інститут суспільства, через який здійснюється владне розподіл ресурсів, а суспільство – як множинність взаємодіючих груп. Людину розглядав як «політичну тварину», члена різних груп інтересів, які представляють собою групи впливу на інші соціальні групи, які користуються для досягнення своїх цілей за допомогою урядових організацій [24, р. 14].

Кінець 60-х рр. ХХ ст. ознаменований появою моделі «нового публічного менеджменту». Дана модель управління вперше отримала детальну характеристику в статтях П. Окойна і К. Худа. Її ключові напрями були запозичені в недержавному секторі економіки (впровадження конкуренції, контрактна система, перебудова самого механізму прийняття управлінських рішень, проведення політики держави шляхом підвищення ступеня рухливості структур і функцій, розвитку їх адаптивної здатності реагувати на постійно змінюється середовище, формування орієнтації на розвивається стратегію і політику і т. д.). Як концепція «новий державний менеджмент» оформився у 80-і рр. ХХ ст. і являє собою комбінацію механізмів ринку, а також ідей і технологій управління приватним сектором [21, р. 101]. Згідно даної концепції виконавчі органи влади сприймаються як «виконавчі агентства», які надають громадські послуги.

Аналіз третього етапу показав тенденцію розширення підходів до дослідження концепції публічного управління, за допомогою соціально-психологічного і поведінкового підходів, а також впровадження ринкових засад у публічне управління.

Четвертий етап (з 1990 по 2000 р.) – концепція «оновленого управління». Даний етап дослідження публічного управління тривав 10 років. До його представникам слід віднести: Т. Геблера, Д. Осборна, П. Пластріка та ін. Вчені займалися проблемами осмислення державного управління на основі передумов бізнес менеджменту.

Д. Осборн і Т. Геблер в роботі «Переосмислюючи управління. Як дух підприємництва, що трансформує публічний сектор» сформулювали сучасну теорію ринкового перетворення публічного сектора та основні принципи оновлення систем державного управління. В іншому спільному дослідженні «Оновлене управління» Д. Осборн і Т. Геблер наполягали на пріоритетності індивідуального вибору, конкурентної боротьби, використання ринкової моделі в управлінні [21, р. 102].

Отже, «економічний підхід» до організації бюрократичного апарату держави, передбачає максимально повне створення ринкового середовища функціонування бюрократичних організацій з метою підвищення ефективності їх роботи та досягнення найкращих показників у співвідношенні витрат і результатів діяльності публічного сектора.

Аналіз четвертого етапу дослідження публічного управління характеризується докорінною трансформацією в розумінні цілей публічних органів влади, і переходом від мінімалістської до максималістської моделі держави, що крім вирішення базових завдань бере на себе виконання безлічі додаткових соціально-економічних функцій.

П'ятий етап (з 2000 по теперішній час) – концепція «ефективності публічного управління». Початок ХХІ ст. ознаменований початком п'ятого етапу в дослідженні публічного управління, який триває по теперішній час. Основними представниками є: Р. Бребант, М. Кастельс, Л. Якобсон та ін. Особливу актуальність і соціальну значимість набувають питання, пов'язані з підвищенням ефективності діяльності органів публічного управління, з якістю надаваних державою послуг у контексті розвитку громадянського суспільства. У зв'язку з цим дослідження даного етапу в основному пов'язані з вивченням

комунікацій, зв'язків і взаємодій між представниками державних, приватних і громадських структур, оскільки саме в цій сфері приймаються суспільно значущі рішення і здійснюються управлінські функції, спрямовані на підвищення ефективності публічного управління.

В рамках сучасного етапу поняття ефективність, часто використовується у зв'язку з поняттям результативність, продуктивність, і ефективність функціонування. Стосовно до публічного управління, ефективність, як правило, пов'язується з досягненням органами публічної влади своїх цілей, повнотою і якістю виконання державою її основних функцій.

Таким чином, аналіз сучасного етапу дослідження публічного управління показав актуальність формування нової концепції управління, що ґрунтується на публічному характері управління.

2. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ І ТЕОРІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Переважання в кінці ХХ ст. у світовому співтоваристві ідеї сталого розвитку було обумовлено наростанням проблем економічного, екологічного і соціального характеру. Особливо яскраво ці проблеми проявилися в країнах з перехідними економіками. Поляризація доходів населення, зростання масштабів бідності, продовольча криза, голод на тлі надмірної концентрації капіталів в одних країнах при її гострому дефіциті в інших, порушення кліматичного балансу, масштабні природні та техногенні катастрофи, руйнування озонового шару і багато інших проблем зажадали від світового співтовариства осмислення результатів людської діяльності, оцінки її можливих негативних наслідків та вироблення заходів, спрямованих на забезпечення збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів в цілях збереження навколишнього середовища, забезпечення високої якості життя сьогоденних і майбутніх поколінь.

В Україні зазначені проблеми проявляються в контексті її культурно історичних, політичних, природно-кліматичних, соціально-економічних, екологічних та інших особливостей розвитку, в основі яких – низька ефективність публічного управління. Сьогодні публічне управління в Україні за своїм внутрішнім змістом, використовуваних форм і методів багато в чому схоже з управлінням в епоху адміністративно-командної системи і не відповідає вимогам публічного управління, прийнятим в країнах з високим рівнем соціального і економічного розвитку.

З урахуванням того, що об'єктом дослідження визначена система публічного управління процесами забезпечення якості життя, необхідно обґрунтування методологічного підходу до формування принципово нової за своїм змістом національної системи публічного управління в умовах переходу соціально-економічної системи України до сталого розвитку, що зумовлює необхідність проведення аналізу та узагальнення існуючих методологічних і теоретичних підходів до публічного управління великих наукових шкіл, які в подальшому отримали розвиток і в нашій країні (з урахуванням особливостей і специфіки вітчизняних реалій).

До їх числа, насамперед, відноситься школа «суспільного вибору» – представники Р. Таллок, Дж. М. Б'юкенен, Е. Даунс, К. Ерроу та ін. В теорії суспільного вибору об'єктом аналізу є процес прийняття урядових рішень. Теорія суспільного вибору ставить перед собою завдання співвіднести поведінку людей у державному секторі, тобто поведінку людей, які виступають у ролі виборців, лідерів або членів політичних партій, бюрократів (все це «ролі суспільного вибору») з сукупністю результатів, які, як зазначає Дж. М. Б'юкенен, ми спостерігаємо, чи могли б спостерігати [18, р. 11-22].

В основу теорії суспільного вибору покладено три базові методологічні принципи: 1) методологічний індивідуалізм; 2) концепція економічної людини; 3) політика як обмін.

Методологічний індивідуалізм розглядає індивіда як особистість, що вибирає і діє, а не як органічну одиницю (партію, область країни, народ),

поведінка якої в політиці пояснюється з точки зору раціональної економічної поведінки. С. Гайдученко відзначає, що з точки зору теорії суспільного вибору, політики підтримують насамперед ті програми, які сприяють зростанню їх престижу та підвищують шанси отримати перемогу на чергових виборах [5, с. 9].

Теорія суспільного вибору використовує моделі економічної теорії, які базуються на припущенні про те, що люди прагнуть до максимізації своєї корисності і що їх власне економічне благополуччя є важливим компонентом цієї корисності [18, р. 11-22]. Саме тому один з методологічних принципів теорії суспільного вибору – *homo economicus* – людина економічна. Всі – від виборців до президента – керуються у своїй діяльності насамперед економічним принципом, тобто порівнюють граничні вигоди і граничні витрати [5, с. 9].

Політику прихильників теорії суспільного вибору розглядають як обмін, в основі якого – концептуальний договір, згідно з яким встановлюється конституційний порядок, що передує будь-якій значимій економічній взаємодії. Політика, – зазначає Дж. Б'юкенен, – є складна система обміну між індивідами, в якій останні колективно прагнуть до досягнення своїх приватних цілей, оскільки не можуть реалізувати їх шляхом звичайного ринкового обміну [18, р. 11-22]. Теорія суспільного вибору визначає мету держави як турботу про громадські інтереси. Стосовно людей, що діють у політичній сфері, то вони переслідують свої особисті інтереси, бо немає ніякої непрохідної межі між політикою і бізнесом [5, с. 5-15].

Теорія суспільного вибору розвивалася в рамках декількох напрямів: економічна теорія конституцій (Т. Гобс, Монтеск'є, Дж. Локк та ін.), що піднімає питання про те, як можна обмежити діяльність уряду; теорія постконституціональної політики (Дж. Б'юкенен та ін.), що вивчає проблему примирення різних індивідуальних переваг з досягненням загальних для всіх результатів; теорія правил голосування (Д. Блек, К. Дж. Ерроу); теорія представництва та конкуренції на виборах; теорія бюрократії, область інтересів

якої – поведінка осіб, що поставляють товари і послуги від імені держави (Дж. Б'юкенен, М. Крозьє, Е. Даунс). Представники теорії суспільного вибору критикували бюрократію і пропонували контролювати її поведінку через виборні органи, судову систему та пряму участь громадян в управлінні, що є однією з основних заслуг.

Незважаючи на важливу роль у розвитку науки публічного управління, теорія суспільного вибору містить у собі низку протиріч. Насамперед, теорія не враховує ментальних особливостей поведінки індивіда в процесі прийняття політичних рішень, які склалися під впливом культурних та історичних традицій. По-друге, теорія не враховує вплив інституційного середовища на політичні уподобання індивіда. По-третє, базуючись виключно на положеннях про раціональну поведінку, теорія не розглядає відповідальність окремих акторів за результати своєї діяльності перед суспільством, що суперечить концепції сталого соціально-економічного розвитку соціально-економічних систем.

Глобалізація соціально-економічних відносин супроводжується активним зростанням корпорацій. У цьому зв'язку особливий інтерес економістів, політологів, соціологів представляють такі моделі відносин, як «корпоративний інтерес і соціальний рух», «корпоративний інтерес і держава», «корпоративний інтерес і влада», «корпоративний інтерес і політичні партії».

Теоретична цінність положень корпоратизму і некорпоратизму в процесі обґрунтування методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя полягає в тому, що реальна практика публічного управління, особливо в соціально-економічних системах перехідного типу об'єктивно потребує формування нових концепцій, які дозволили б підняти на якісно новий рівень взаємодію держави і громадянського суспільства на всіх рівнях управління – державному, регіональному, муніципальному. Соціально-економічна система України – система транзитивного типу. Перехідний період від авторитарного режиму до демократичного суспільства ще не завершений. Становлення нового типу

суспільних і політичних відносин, перехід соціально-економічної системи України до сталого розвитку потребують розробки принципово нової концепції публічного управління, здатної забезпечити збалансованість економічних, екологічних та соціальних процесів і високу якість життя суспільства в цілому і кожної людини окремо.

Розвиток інституційних напрямків відрізняється великою різноманітністю. Спочатку інститути розглядалися як комплекси правил і норм (Т. Веблен, У. Мітчелл, Дж. Коммонс, Дж. Бернард). У процесі розвитку інституціоналізму розширювався та інструментарій дослідження. Поряд з економічними методами дослідження використовувався соціологічний, правовий, політологічний, біхевіористський інструментарій.

Важливу роль в обґрунтуванні методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя в контексті сталого розвитку відіграє виявлення причин інституційних змін з урахуванням транзитивності соціально-економічної системи України.

Аналіз і узагальнення наукових публікацій дозволили нам виділити наступні обґрунтування причин інституційних змін:

1. Інституційні зміни виникають внаслідок технологічних зрушень у виробництві. Під впливом технологічної зміни певна група економічних суб'єктів, безпосередньо залучених у процес розробки і впровадження винаходу, отримує розподільні переваги в новій системі чинних правил [11, с. 21]. Не заперечуючи ролі технологічних змін у зміні інститутів, І. Грицяк підкреслює, що нові технології є причиною зміни соціальних взаємодій у суспільстві [6, с. 11-17].

2. Причиною інституційних змін є діяльність політиків, що просувають як свої власні інтереси, так і інтереси еліти суспільства [7, с. 104-113].

3. Інституційні зміни відбуваються в результаті зацікавленості бюрократичних структур у певних змінах таким чином, щоб вони найкращим чином відповідали інтересам бюрократичних структур [8].

4. Інституційні зміни виникають внаслідок зацікавленості певних груп у

перерозподілі наявних обмежених ресурсів на свою користь, намагаючись це зробити не тільки власне економічними способами, але й правовими, тобто законодавчо закріпити порядок перерозподілу потоку доходів на свою користь [11, с. 6-24].

5. Причина інституційних змін – зміна уподобань у значної частини суспільства, яка ініціює зміни внаслідок неможливості подальшого відтворення інститутів, від яких суспільство бажає і може відмовитися [12].

6. В основі інституціональних змін – прирощення знань. Саме знання роблять істотний тиск на ціни, на переваги, отже, на зацікавленість змінити існуючі способи розподілу доходів [15].

В умовах глобалізації та переходу світового співтовариства до сталого розвитку роль держави у забезпеченні контролю над економічними, соціальними і особливо екологічними процесами та їх збалансованості багаторазово зростає. Екологічну проблему Р. Хейлбронер позначив як саму небезпечну і важку проблему, з якою будь-коли стикалося людство [20, р. 70].

Склався низький рівень ефективності публічного управління соціально-економічними процесами в соціально-економічних системах (держави, регіони, муніципальні освіти) вимагає відповідних інституційних перетворень на всіх рівнях публічного управління, які передбачають не тільки створення законодавчо-правового середовища в області якості життя, але і ефективних інструментів контролю за дотриманням формальних інституціональних правил усіма учасниками соціально-економічних відносин. Важлива роль у цьому питанні належить правовому регулюванню економічного, екологічного і соціального розвитку соціально-економічних систем (держави, регіони, муніципальні освіти), формування інституційного середовища, здатного забезпечити створення чистих технологій та їх використання в процесі створення матеріальних благ.

Одним з базових понять когнитивистських теорій є когнітивна структура особистості (сукупність знань, переконань, установок, думок). Спочатку в якості суб'єкта пізнання розглядався виключно індивід з точки зору

відповідності його когнітивної структури навколишній дійсності – її виникнення і руйнування (Ф. Хайдера, Т. Ньюкомб, Л. Фестингера, Ч. Осгуда, П. Танненбаума). Однак суперечливість даного підходу полягала в тому, що складний, багатогранний навколишній світ не може бути пізнаний лише одним індивідом. Надалі спектр розглянутих об'єктів був розширений – інші люди, соціальні явища, соціальний світ у цілому. Однією з центральних ідей в дослідженнях стає ідея комунікації, як обов'язкової складової процесу соціального пізнання. У результаті посилення соціальної спрямованості при аналізі когнітивних процесів акцент переноситься на такі детермінанти, як роль соціального консенсусу та вплив цінностей. Ідея соціального консенсусу, розроблена А. Тейфелом [23], означає визнання того, що націленість на певну інформацію залежить не тільки від індивідуального досвіду, здібностей, когнітивного стилю сприйняття, але і від прийнятих зразків тлумачення соціальних явищ в тій або іншій культурі, в тому або іншому типі суспільства або якоїсь його частини.

Основний зміст публічного управління процесами забезпечення якості життя визначається як системою уявлень і моральних цінностей самих суб'єктів управління, так і системою цінностей і уявлень об'єктів управління, оскільки акторами соціально-економічних процесів є саме індивіди. Тому головним завданням у забезпеченні ефективного публічного управління з позиції когнітивного підходу є вивчення структури цих уявлень і моральних цінностей та її зміна.

Когнітивний підхід до прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління оперує такими поняттями, як «когнітивний дисонанс», «управлінська парадигма» та ін. Пояснює сам зміст процесу управління з урахуванням тієї системи уявлень, яка сформована у суб'єктів публічного управління. Актуалізація когнітивного підходу обумовлена необхідністю врахування особистісних уявлень суб'єктів і об'єктів публічного управління про навколишню дійсність, а також з погляду продукування нових моделей управлінських комунікацій в процесі управління економічними, екологічними і

соціальними процесами на державному та муніципальному рівнях. При цьому важливе значення з позиції когнітивного підходу набуває формування парадигми публічного управління процесами забезпечення якості життя.

Труднощі в поясненні ряду поведінкових явищ спонукали представників багатьох наукових напрямків і шкіл, ввести в свої пояснювальні схеми деякі проміжні змінні, такі як «ментальність», «свідомість», «особистісний досвід», «система переконань» та ін.

У дослідженнях учених ці змінні використовувалися для пояснення закономірностей поведінки. Когнітивний підхід використовується при ідентифікації проблем, формування цілей і розробки безлічі альтернатив їх досягнення в слабоструктурованих системах, до яких відносяться соціально-економічні, політичні системи.

В даний час когнітивний підхід до управлінської діяльності розвивається у двох основних напрямках: 1) формальні методи, що спираються на моделювання ситуацій на основі когнітивних карт; 2) вирішення практичних завдань управління слабоструктурованими системами.

Другий напрямок включає в поле зору не тільки етапи прийняття рішень, що забезпечуються формальними методами, але також і суб'єктно залежні етапи, до яких відносяться формалізація первинних знань і уявлень про проблемні ситуації, цілепокладання, тобто ті етапи, які виконуються людьми, а значить – вимагають врахування людського фактору [13, с. 192-196].

Таким чином, використання елементів когнітивного підходу у розвитку методології і теорії публічного управління процесами забезпечення якості життя передбачає зміну когнітивної структури як окремих індивідів, так і суспільства в цілому. Це означає формування в індивідів і суспільства нових ціннісних орієнтирів з метою оцінки результатів своєї діяльності, а також своєї ролі в реалізації положень Концепції сталого розвитку, спрямованих на збереження навколишнього природного середовища та забезпечення високої якості життя сьогоденних і майбутніх поколінь.

Процеси глобалізації, формування інформаційного суспільства,

виникнення електронного уряду, вплив на вироблення політичних і управлінських рішень зовнішніх акторів (громадських об'єднань міжнародного і національного рівня, корпорацій), зростання потреби в залученні ресурсів із різних джерел з метою реалізації стратегічних і тактичних цілей державної політики, розвиток рівнів інтеграції публічного управління – залучення в цей процес не тільки органів влади й управління всіх рівнів, але і громадських об'єднань та представників громадянського суспільства, вимагають вироблення принципово нових форм взаємодії суб'єктів та об'єктів публічного управління процесами забезпечення якості життя на державному, регіональному і муніципальному рівнях. Необхідність вирішення зазначених проблем у сфері публічного управління зумовила виникнення в 50-60-х рр. ХХ ст. мережевого підходу – саме в цей період державна політика в США почала розглядатися як продукт взаємодії бюрократичних кіл, законодавчих органів влади і представників зацікавлених груп.

М. Міненко виділяє п'ять методологічних установок мережевого підходу:

1. Теорія політичних мереж реконструює відносини між державою і сучасним суспільством, що передбачає замість спроби редукції складності суспільства для управління, облік даної тенденції і, більше того, переміщення її в основу сучасного процесу прийняття рішень.

2. Теорія політичних мереж відновлює зв'язки між управлінням і політикою, що передбачає нове бачення співвідношення політичних і управлінських компонентів у процесі вироблення політики. Більш того, змінюється «ракурс розгляду держави як агента політики»: держава та її інститути визнаються важливими, але не єдиними суб'єктами, які беруть участь у процесі прийняття рішень; на противагу ідеї незалежності держави в політиці затверджується безпосередній зв'язок державних структур з іншими політичними акторами і необхідність обміну ресурсами між ними; в протилежність ієрархічним принципам побудови держави пропонується новий тип управління – «керівництво» (governance), що характеризується «управлінням без уряду» (governing without government).

3. Мережевий підхід враховує морально-психологічний вимір у рамках дослідження політики та процесу прийняття рішень.

4. В теорії політичних мереж крім визнання важливості поняття «інститут» особливий акцент робиться на внутрішніх зв'язках і взаєминах як ключовому елементі мережевого утворення.

5. Теорія політичних мереж розглядає проблему ефективності не в аспекті «цілі - засоби», а з точки зору співвідношення «цілі - процеси», що означає увагу скоріше до дієвості, ніж до ефективності управління [11].

Актуальність використання мережевого підходу при обґрунтуванні методології формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя в контексті сталого розвитку полягає в тому, що в умовах глобалізації та переходу світового співтовариства до сталого розвитку, вибір стратегічних цілей і реалізація державної політики органами публічного управління повинні здійснюватися з урахуванням оцінки результатів розвитку соціально-економічної системи держави світовим співтовариством (Transparency International, The World Economic Forum та ін.), ідеології Глобальної ініціативи по звітності та інших громадських об'єднань, що просувають ідеї гуманізму і збереження навколишнього середовища.

Проблема якості життя в даному дослідженні розглядається нами на рівні індивіда, групи індивідів, муніципальному, регіональному, державному, міждержавному рівнях. У контексті Глобальної ініціативи по звітності, якість життя визначається безліччю складних за складом факторів, у результаті дії яких в соціально-економічних системах (державна, регіон, муніципальне утворення) відбувається формування і перебіг складних і суперечливих за своєю природою соціальних, економічних, екологічних процесів. Це означає, що проблема забезпечення якості життя вимагає політико-правового втручання за допомогою розробки певних інституціональних норм на міждержавному, державному, регіональному, муніципальному і корпоративному рівнях, а також формування адекватної системи моніторингу за їх дотриманням всіма суб'єктами соціально-економічних відносин. При цьому реалізація моніторингу

повинна здійснюється як органами публічного управління, так і незалежними представниками експертно-аудиторської спільноти. Залучення незалежних представників експертно-аудиторської спільноти дозволить підвищити об'єктивність оцінки ефективності діяльності органів публічного управління.

З позиції економічного підходу публічне управління процесами забезпечення якості життя представлено в контексті узгодження приватних і суспільних інтересів, яке передбачає забезпечення згладжування диференціації в рівні доходів індивідів, реалізацію принципів справедливого розподілу і доступності суспільних благ, надання соціального захисту окремих категорій громадян і соціальних гарантій усім членам суспільства та ін.

В основі політико-правового підходу – формування органами публічного управління інституційних основ якості життя в економічній, екологічній і соціальній сферах, розробка та реалізація основних напрямів державної (муніципальної) політики у сфері соціально-економічного та екологічного розвитку.

Соціологічний (антропологічний) підхід дозволяє розглянути суперечливу єдність індивіда і визначити його роль в забезпеченні збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів. Це обумовлено тим, що з одного боку індивід виступає як активний учасник економічних, екологічних та соціальних процесів, а з іншого – як суб'єкт публічного управління.

Екологічний підхід дозволяє враховувати вплив на якість життя стану навколишнього середовища і забезпечує інституціональне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з точки зору підвищення відповідальності за дотримання екологічних норм.

Суперечлива єдність індивіда як виробника і споживача матеріальних і духовних благ передбачає необхідність оцінки, регулювання та усунення наслідків його діяльності, насамперед по відношенню до навколишнього середовища.

Це зумовлено тим, що ефективне публічне управління процесами

забезпечення якості життя передбачає врахування екологічного фактора, як невід'ємної складової якості життя.

Обґрунтований міждисциплінарний підхід дозволяє підійти до розгляду сутності публічного управління та обґрунтування структури національної системи публічного управління соціально-економічними процесами.

3. СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ І ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Основна проблема розвитку методології, теорії і практики публічного управління процесами забезпечення якості життя полягає в тому, що в Україні до цього часу не вироблено чіткої доктрини публічного управління, в той час як в Європейській системі адміністративного права існуючі адміністративно-правові доктрини, їх зміст і значення визначені значимістю відображені в них публічних інтересів [16, с. 9]. Аналіз наукових публікацій показав безліч точок зору на сутність публічного управління. Деякі автори ототожнюють публічне управління з державним управлінням, однак більшість авторів сходяться на думці, що поняття публічне управління по відношенню до поняття державне управління відрізняється більшою ємністю [8].

Плутанина у визначенні сутності і змісту поняття «публічне управління» обумовлена різноманіттям варіантів перекладу на українську мову терміну «public administration», який деякі видання перекладають як державне управління, деякі – як публічне управління, деякі – як суспільне або соціальне управління. У той же час більшість авторів вкладають у термін публічне управління сенс, який позначає управління, контрольоване суспільством [10, с. 8].

В. Бакуменко під публічним управлінням розуміє процес цілеспрямованого впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на об'єкт управління на основі законодавства, в цілях

підвищення економічного зростання публічно-правових утворень і якості життя населення [1, с. 8]. Позитивно, що автор розглянутої дефініції підходить до визначення публічного управління з позиції процесного підходу і однією з цілей публічного управління виділяє підвищення якості життя. Однак участь у публічному управлінні представників громадянського суспільства в даній дефініції не розглядається. Крім того, не зовсім зрозуміло, що автор розуміє під об'єктом управління.

І. Верундіна говорить про державне публічне управління як вид державної діяльності, в рамках якого практично реалізується виконавча влада [4, с. 97]. Очевидно, що автор ототожнює поняття «публічний» та «державний».

М. Міненко визначає публічне управління як різновид соціального управління, що має кілька рівнів інституціалізації: державний, регіональний і муніципальний, що характеризується унікальними сутнісними властивостями: транспарентністю, легітимністю, демократичністю. При цьому під транспарентністю він розуміє відкритість і діалогічність управлінського процесу, що виражається у громадському контролі над діяльністю органів управління і в процедурах узгодження рішень з населенням. Легітимність означає суб'єктивно визнану правомірність управлінського процесу, обумовлену внутрішньою переконаністю керованих у справедливості в діяльності керуючих. І, нарешті, демократичність, на думку автора вищенаведеної дефініції, пов'язана з реальністю народовладдя в управлінському процесі, що передбачає наявність нормативно закріплених самоуправлінських дій народу як суб'єкта-об'єкта управління [11, с. 8].

Нам імпонує, що в даній дефініції автор досить змістовно підійшов до визначення публічного управління, розглянувши обов'язкову участь в управлінському процесі населення і виділивши унікальні сутнісні властивості публічного управління – транспарентність, легітимність, демократичність. Однак у даній дефініції автором не визначено цільові орієнтири, на досягнення яких спрямоване публічне управління.

О. Босак розглядає публічне управління як зовнішній прояв публічної

влади [2]. Однак наводячи безліч дефініцій публічної влади, свого власного визначення публічної влади автор не дає.

С. Гайдученко зазначає, що публічна влада – це особлива і самостійна влада, що не збігається за своїм змістом та обсягом з державною владою. У відомому сенсі, публічна влада, коли ми її розуміємо як владу народу в цілому, є вищою формою влади [5, с. 52-53].

І. Грицяк дає найбільш ємне і правильне, на наш погляд, визначення публічного управління: публічне управління є проявом суспільної влади, яка вбирає в себе державне управління, владу територіальних публічних колективів, автономій і муніципальних утворень і, нарешті, владу корпоративну [6, с. 6-8].

Розглянуті дефініції дозволяють зробити деякі узагальнення і виділити сутнісні ознаки публічного управління.

По-перше, публічне управління здійснюється безпосередньо в інтересах і з метою задоволення потреб усього суспільства.

По-друге, публічне управління має багаторівневий характер і по суті є формою прояву публічної влади на державному, регіональному і муніципальному рівнях.

По-третє, публічне управління базується на таких принципах, як транспарентність, легітимність і демократичність, а також на принципі стратегічного соціального партнерства влади, населення і бізнесу.

По-четверте, публічне управління засноване на залученні до процесу управління населення, ступінь участі якого визначається рівнем і, відповідно, функціями публічно-правових утворень.

По-п'яте, відмітна ознака публічного управління – наявність стійкого зворотного зв'язку між органами публічного управління і населенням, що реалізується за допомогою публічних слухань, анкетування, наказів виборців та ін.

По-шосте, оцінка ефективності публічного управління здійснюється на основі моніторингу та оцінки результатів діяльності органів публічного

управління і надання їм публічного характеру.

З урахуванням узагальнень теоретичних положень наукових шкіл інституціоналізму та неоінституціоналізму, корпоратизму і неокорпоратизму, суспільного вибору, когнітивного та мережевого підходів, а також у контексті положень Стратегії сталого розвитку [14] викладене дозволяє дати власне визначення публічного управління.

Під публічним управлінням розуміється сукупність функцій публічно-правових утворень, що реалізуються на основі принципів прозорості, законності, демократичності, стратегічного партнерства влади, населення і бізнесу, забезпечення стійкого зворотного зв'язку і залучення до процесу управління населення у формі інституціолізованих відносин на державному, регіональному, муніципальному рівнях, з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територій та підвищення якості життя.

Отже, за кожним органом публічного управління того чи іншого рівня (державного, місцевого), у відповідності з чинним законодавством закріплена реалізація певних управлінських функцій.

Складність і громіздкість законодавства багато в чому ускладнює контроль за його дотриманням і вимагає для цих цілей значного залучення всіх видів ресурсів органами публічного управління, що в умовах їх обмеженості є особливо критичним.

Принцип транспарентності у контексті сталого розвитку, на нашу думку, означає прозорість і ясність для всіх учасників соціально-економічних відносин реалізації управлінських функцій органами публічного управління, що забезпечується відкритістю (публічністю) їх діяльності (публікація звітів про результати діяльності, вимірювання економічної, екологічної та соціальної ефективності публічного управління і надання цим результатами публічного характеру).

Реалізація принципу легітимності в контексті сталого розвитку полягає у визнанні суспільством правомірності управлінських дій органів публічного управління та їх відповідності стратегічним цільовим орієнтирам розвитку

соціально-економічних систем (спрямованість на забезпечення збалансованості соціально-економічних процесів, підвищення якості життя кожної людини окремо і суспільства в цілому).

У свою чергу, реалізація принципу демократичності в контексті сталого розвитку означає надання процесу публічного управління публічного характеру, а саме – забезпечення тісного взаємозв'язку між органами публічного управління та представниками громадянського суспільства (обговорення результатів діяльності органів публічного управління з точки зору оцінки ступеня збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів, досягнутого рівня якості життя, врахування громадської думки та безпосередньої участі представників громадянського суспільства в прийнятті управлінських рішень).

Реалізація стратегічного партнерства влади, населення і бізнесу в контексті сталого розвитку, на наше переконання, означає формування у всіх учасників соціально-економічних відносин нових ціннісних установок в контексті положень Глобальної ініціативи по звітності і об'єднання їх зусиль у забезпеченні збалансованості економічних, екологічних і соціальних процесів на основі соціально-економічного партнерства населення, влади та бізнесу.

Інституалізація відносин в процесі публічного управління на державному, регіональному і муніципальному рівнях означає формування відповідного інституціонального середовища для забезпечення збалансованості соціально-економічних процесів та обов'язкове дотримання формальних інституціональних правил усіма учасниками соціально-економічних відносин, що по суті означає підвищення рівня інституалізації соціально-економічної системи. Для соціально-економічних систем перехідного типу, що відрізняються низьким рівнем інституалізації, даний процес буде сприяти не тільки збереженню їх цілісності, але і сталому соціально-економічному розвитку.

Виділення в національній системі публічного управління корпоративного рівня зумовлено необхідністю підвищення соціальної відповідальності

корпорацій за результати своєї діяльності перед суспільством. Це положення відповідає принципам, що просуваються неурядовою міжнародною організацією Глобальна ініціатива по звітності, де в рекомендаціях по складанню корпоративної соціальної звітності, що відбиває показники результативності взаємодії з суспільством, зокрема, йдеться про те, що стадії функціонування організації, такі як прихід [в регіон], здійснення діяльності та вихід [з регіону] несуть істотні впливи на стійкість певної [географічної] області. У зв'язку з цим важливо мати характеристику, що відображає підхід організації, що використовується для систематичного управління своїми впливами, як негативними, так і позитивними, в тих місцевих спільнотах, де вона здійснює свою діяльність [16, с. 3].

Як зазначає О. Кудрявцев, корпорація як учасник соціального розвитку повинна стимулювати і підтримувати інновації і визнавати відповідальність за вплив на якість життя оточуючих. Зусилля організації мають бути спрямовані на добровільну екологічну діяльність (організації слід підтримувати і заохочувати зусилля і різні напрямки діяльності в області охорони навколишнього середовища для підвищення якості життя суспільства в цілому) [8].

У зв'язку з цим, корпорації є рівноправними учасниками соціально-економічних відносин, що об'єктивно зумовлює їх залучення у публічне управління процесами забезпечення якості життя. Процеси глобалізації та становлення інформаційного суспільства накладають свій відбиток на основні тенденції та напрямки розвитку національної системи публічного управління.

Перш за все, розвиток мережі Інтернет і підвищення вимог до забезпечення транспарентності реалізації органами публічного управління своїх функцій і підвищення якості надання державних (муніципальних) послуг зумовили організацію офіційних сайтів публічно-правовими утвореннями, а також органами публічного управління різних рівнів. В процесі дослідження було виявлено значну кількість надлишкових та дублюючих функцій, що реалізуються органами публічного управління.

Незважаючи на розмежування видаткових повноважень відповідно до змінами, внесеними в Бюджетний кодекс і низку законодавчих і нормативних правових актів, і передачу цих повноважень з державного рівня на місцевий, ефективність механізму надання державних і муніципальних послуг залишається низькою. Багато процедур, пов'язані з наданням державних або муніципальних послуг, потребують значних витрат часу. У науковому обігу використовуються такі поняття, як фіктивна і надлишкова публічні послуги. Під фіктивною публічною послугою розуміється послуга, встановлена в нормативному правовому акті, але не здійснювана в реальності органами виконавчої влади. Надлишкова публічна послуга, або адміністративний бар'єр, – це послуга, витрати від введення якої перевищують як приватні вигоди для господарюючого суб'єкта, що підпадає під її дію, так і суспільні вигоди з урахуванням ефекту доходу [17, с. 9-15]. На думку В. Шарія, зараз необхідно зосередити увагу не на структурних, а на функціональних змінах у системі органів публічного управління [17]. Але, як нам бачиться, функціональні і структурні перетворення взаємно обумовлюють один одного, і відокремити одне від іншого буде дуже складно.

Не можна не визнати, що деякі функції органів публічного управління дійсно є надмірними, надмірно забюрократизовані і мають бути максимально спрощені.

Структура органів публічного управління в Україні донині відрізняється складністю, громіздкістю і вимагає на своє утримання значних ресурсів з державного і місцевих бюджетів.

Разом з тим, необхідно відзначити значні перетворення у сфері публічного управління процесами забезпечення якості життя, зумовлені процесами глобалізації та розвитку в соціально-економічній системі України інформаційного суспільства.

Необхідно констатувати позитивні тенденції розвитку великих українських компаній, які проявляються в опублікуванні на їх офіційних сайтах корпоративної соціальної звітності у відповідності з вимогами Глобальної

ініціатива по звітності. Однак цей позитивний процес ще тільки знаходиться в стадії свого становлення, хоча кількість публікованих корпоративних соціальних звітів з кожним роком збільшується.

Перелік заходів, спрямованих на реалізацію принципів прозорості та демократичності в діяльності органів публічного управління можна продовжити. Але ясно одне, що процеси глобалізації та становлення інформаційного суспільства сприяють при правильній розстановці акцентів в процесі управлінської діяльності підвищенню ефективності публічного управління, а значить і якості життя суспільства.

ВИСНОВКИ

1. Таким чином в даній роботі нами здійснено виділення у розвитку публічного управління п'яти основних етапів: 1 етап – публічне адміністрування: дослідження публічного управління зводилося до протиріччя «політика/ керування»; 2 етап – теорія управління, що регулює економічні відносини в просторі «прикордонного» взаємодії приватного і державного секторів: сформульована загальна теорія управління, яка існує на межі приватного та державного секторів, досліджувалися принципи державного управління підприємництвом; 3 етап – публічна політика та менеджмент: розширені підходи до дослідження концепції публічного управління (поведінковий підхід до державного адміністрування), а також впроваджені ринкові підходи в публічне управління; 4 етап – концепція «оновленого управління»: докорінна трансформація в розумінні цілей публічних органів влади, і перехід від мінімалістської до максималістської моделі держави, що крім вирішення базових завдань бере на себе виконання безлічі додаткових соціально-економічних функцій; 5 етап – концепція «ефективності публічного управління»: вивчення комунікацій, зв'язків і взаємодій між менеджерами державних, приватних і громадських організацій, оскільки саме в цій сфері приймаються суспільно значущі рішення і здійснюються управлінські функції,

а також ефективності публічного управління.

2. Змістовний аналіз існуючих методологічних і теоретичних підходів до публічного управління дозволяє зробити наступні висновки. Насамперед, розглянуті підходи концентрують свою увагу на різних аспектах публічного управління (співвіднесення діяльності індивідів у державному секторі (політиків, виборців, членів політичних партій, бюрократів та ін.) з результатами цієї діяльності; участь громадянського суспільства в управлінській діяльності; взаємини влади і бізнесу, узгодження їх інтересів; участь громадських об'єднань у прийнятті політичних та управлінських рішень; вплив когнітивної структури свідомості на прийняття політичних і управлінських рішень та ін.).

Різноманіття існуючих підходів, розв'язуваних ними завдань, вимагає вироблення методологічного підходу, що дозволяє обґрунтувати цілі, завдання, принципи формування національної системи публічного управління з урахуванням специфіки обраного об'єкта дослідження, в якості якого виступає система публічного управління процесами забезпечення якості життя в соціально-економічних системах.

При обґрунтуванні методологічного підходу до формування національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя необхідно враховувати міждисциплінарний характер проведеного дослідження, що об'єктивно передбачає необхідність обґрунтування міждисциплінарного підходу.

Його суть полягає в інтеграції економічного, соціологічного, екологічного і політико-правового підходів на різних рівнях ієрархії системи публічного управління, що зумовлено структурною складністю (багатоаспектність, багаторівневність) категорії якості життя.

3. Викладене дозволяє визначити структуру національної системи публічного управління процесами забезпечення якості життя кожної людини і суспільства в цілому, яка являє собою сукупність органів та інститутів публічного управління на державному, місцевому та корпоративному рівнях,

функціонування та взаємодія яких здійснюється у формі інституціолізованих відносин, що забезпечують збалансованість економічних, екологічних і соціальних процесів на основі розвитку людського капіталу в соціально - економічних системах.

Людський капітал, його якість, на нашу думку, виступає ключовим стратегічним ресурсом публічного управління процесами забезпечення якості життя та ендогенним джерелом сталого розвитку соціально-економічних систем.

Система публічного управління соціально-економічними процесами має багаторівневий характер (державний, місцевий, корпоративний рівні) і функціонує на основі нормативних правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів і об'єктів публічного управління. На державному (муніципальному) рівні національна система публічного управління забезпечує розробку і реалізацію прогнозів, стратегій сталого соціально-економічного розвитку, програм та проектів економічного, екологічного та соціального розвитку за участю представників громадянського суспільства.

4. Взаємодія суб'єктів публічного управління і населення забезпечується шляхом організації публічних слухань, анкетування, проведення фокусованих інтерв'ю та ін. у відповідності з діючими нормативними правовими актами. На всіх рівнях національної системи публічного управління органами публічного управління здійснюється управління соціально-економічними процесами з метою підвищення якості сукупного людського капіталу соціально-економічних систем (держава, регіони, місцеве самоврядування) і на цій основі – забезпечення якості життя на рівні науково обґрунтованих стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакуменко В. Д. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень / В. Д. Бакуменко // Наукові розвідки з державного та муніципального управління [Текст] : зб. наук. пр. Академії муніципального управління. – № 1. – [Б. м. : б. в.], 2015. – С. 8–26.
2. Босак О. З. Становлення та розвиток системи публічного управління в Україні // Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє : монографія / Босак О. З. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; відп. редактор І. А. Грицяк. – К. : К.І.С., 2009. – 240 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління [Текст] / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ 2010. – 820 с.
4. Вернудіна І. В. Особливості публічного управління в Україні: цивілізаційний поступ та сучасні виклики / І. В. Вернудіна // Публічне управління: шляхи розвитку [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (26 листопада 2014 р., м. Київ) : у 2 т. Т. 1 / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. – К. : НАДУ 2014. – С. 30–32.
5. Гайдученко С. О. Організаційна культура у контексті публічного управління : монографія / С. О. Гайдученко. – Харків : Друкарня Мадрид, 2016. – 344 с.
6. Грицяк І. А. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє [Текст] : монографія / відп. ред. І. А. Грицяк. – К. : К.І.С., 2009. – 240 с.
7. Крюков О. І. Роль політико-управлінської еліти в публічному управлінні / О. І. Крюков // Публічне управління: шляхи розвитку [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (26 листопада 2014 р., м. Київ) : у 2 т. Т. 1 / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. – К. : НАДУ, 2014. – С. 25–27.

8. Кудрявцев О. Ю. Електронне урядування у сучасному політико-адміністративному просторі : монографія / О. Ю. Кудрявцев ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 184 с.
9. Лукіна Т. О. Роль освіти у становленні публічного управління та формуванні публічних цінностей в Україні / Т. О. Лукіна // Публічне управління: шляхи розвитку [Текст] : матер. наук-практ. конф. за міжнар. уч. (26 листопада 2014 р., м. Київ) : у 2 т. Т 1 / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. – К. : НАДУ, 2014. – С. 28–30.
10. Мельник Р. С. Категорія “публічне управління” у новій інтерпретації / Р. С. Мельник // Адміністративне право і процес [Текст]. – 2013. – № 1. – С. 8–14.
11. Міненко М. А. Публічне управління: теорія та методологія [Текст] : монографія / М. А. Міненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 404 с.
12. Оболенський О. Ю. Розвиток суспільства та публічне управління / О. Ю. Оболенський // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України [Текст]. – 2013. – № 3. – С. 27–33.
13. Огнева Е.А. Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста. / Е.А. Огнева. – М. : Эдитус, 2013. – 282 с.
14. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України, Стратегія від 12.01.2015 р. № 5/2015 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
15. Публічне урядування, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції: монографія / [Т.О. Карабін, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, Трачук П.А. та ін.]; за заг. ред. М.В. Савчина. – Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2015. – 320 с.
16. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна та ін.; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. – 606 с.

17. Шарий В. І. Сутність надання послуг у публічному управлінні / В. І. Шарий // Публічне управління: шляхи розвитку [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (26 листопада 2014 р., м. Київ) : у 2 т. Т. 1 / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. – К. : НАДУ, 2014. – С. 27, 28.
18. Buchanan J.M. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy / J.M. Buchanan, G.Tullock // Ann Arbor: University of Michigan Press, 1962. – P 10-12.
19. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis [Text] / C. Pollitt, G. Bouckaert. – Oxford : University Press, 2004. – P 12, 13.
20. Heilbroner R. The nature and logic of capitalism / R. Heilbroner. – N.Y., 1985. – 159 p.
21. Osborne D. Reinventing Government : How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector / D. Osborne, T. Gaebler. – Reading, Mass, Wokingham : Addison-Wesley Pub. Co., 1992. – 405 p.
22. Simon H.A. Administrative Behavior, New York : Macmillan Publishers, 1947. – 259 p.
23. Tajfel H. Introducing Social Psychology. / H. Tajfel, K. Eraser. – London., 1978. – 147 p.
24. Truman D. The Governmental Process / D. Truman // Political Interests and Public Opinion. N.Y., 1971. P. 14.
25. Waldo D. The Administrative State. A Study of the Political Theory of American Public Administration. 2nd ed. New York, London: Holmes & Meier Publishers, 1984. – 214 p.
26. Wilson Woodrow "The Study of Administration" / Woodrow Wilson // Political Science Quarterly 2 (June 1887). – 124 p.